

РЕКРЕАЦІЙНА АТТРАКТИВНІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ПРИРОДНИЧИХ АСПЕКТІВ

У статті аналізуються природничі аспекти рекреаційної аттрактивності, її регіональні особливості та відмінності в контексті природно-рекреаційних ресурсів України.

Ключові слова: рекреація, природничі аспекти, туризм, Україна.

In the article analyzes natural aspects of recreational attractiveness, its regional features and differences in the context of natural and recreational recourse of Ukraine.

Key words: recreation, natural aspects, tourism, Ukraine.

Постановка проблеми. Кожен рік рекреаційний туризм стає все більш популярним у суспільстві, оскільки будь-які люди, що розвиваються, прагнуть до оздоровлення та довголіття. В основному рекреаційний туризм розглядають з погляду переміщення людей у їх вільний час з метою оздоровлення та відпочинку, які просто необхідні для відновлення фізичних і духовних сил кожної людини на планеті. Саме цей вид туризму є найпоширенішим та наймасовішим у всьому світі. Для розвитку даного виду туризму потрібні рекреаційні ресурси. Саме природничі ресурси лежать в основі та становлять найважливішу частину природничої рекреації та туризму загалом. Кожен регіон України має свої природничі особливості для рекреаційної діяльності. Тому саме природна привабливість та природні умови території є дуже важливим фактором у розвитку рекреації в регіонах для всіх людей.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Велику увагу щодо проблем рекреації в Україні у своїх працях приділили багато вчених, серед них є О. О. Бейдик, О. І. Шаблій, І. В. Смаль, Л. Г. Руденко, В. П. Руденко, Н.В. Фоменко, М. С. Мироненко, М. В. Багров, Л. О. Багрова, І.Ю.Левицький, В. О. Шевченко, Ф. Д. Заставний, П. О. Масляк, М. М. Покоłodна та інші науковці. Олександр Бейдик розробив дуже деталізовану класифікацію рекреаційних ресурсів, яку поділив на природно-географічні рекреаційно-туристичні ресурси земної поверхні природно-антропогенні рекреаційно-туристичні ресурси та суспільно-історичні рекреаційно-туристичні ресурси [1].

Також різні науковці та установи почали займатися рекреаційним районуванням України з 60-х років ХХ століття. Найбільш відомими з них є роботи В. Преображенського, І. Родічкіна, О. Шаблія, І. Смалья, М.Покоłodної, О. Бейдика, Д. Ляшенка. Багатьма науковцями та різними інституціями країни приймається рекреаційне районування, яке було розроблене професорами Ф. Заставним, П. Масляком і Радою по розміщенню продуктивних сил України. Схема базується на соціально-економічному районуванні країни, і збігається з межами її мезарегіонів: Донецький,

Західно-Волинський (Волинське Полісся), Карпатський, Північно-Східний (Слобідський), Подільський, Придніпровський (Нижнє Придніпров'я), Причорноморський (Одесько-Таврійський), Столичний (Київське Полісся) і Центральний (Середнє Придніпров'я). На даний час цей поділ є найбільш адекватним, так як він відносить туризм і рекреацію на одне з провідних місць у кожному соціально-економічному районі України [4].

Постановка завдання. Мета даної роботи полягає у виявленні регіональних особливостей та відмінностей аттрактивності в контексті природно-рекреаційних ресурсів України.

Виходячи з поставленої мети були сформульовані наступні *завдання*:

- 1) проаналізувати основні природні умови України;
- 2) проаналізувати теоретичні відомості та основні схеми рекреаційного районування України;
- 3) визначити пріоритетні напрямки рекреації за регіонами;
- 4) охарактеризувати природничі відмінності рекреаційної аттрактивності регіонів України.

Об'єктом роботи є рекреаційна аттрактивність на території України. *Предметом роботи* є природничі аспекти рекреаційної аттрактивності регіонів України.

Виклад основного матеріалу. Природними рекреаційними ресурсами насамперед є природні умови, явища й об'єкти, що є сприятливими для рекреації людей. Природні умови України зумовлені її розташуванням. Більша частина території України розташована у межах південно-західної частини Східноєвропейської рівнини, це приблизно 95% території країни. Інші 5% належать горам, які підносяться на крайньому заході (Українські Карпати) і півдні (Кримські гори). Також рівнинна територія України поділяється на низовини та височини. Близько 70% рівнинної частини України становлять низовини, а 30% території займають височини [3].

Кліматичні умови території України є різноманітними. Вони значною мірою можуть впливати на рельєф території, її поверхневі та підземні води, ландшафти, рослинність, також вони формують умови проживання людей, їх господарську діяльність, відпочинок та оздоровлення. На кліматичні особливості України найбільший вплив мають: географічне положення території, сонячна радіація, атмосферна циркуляція, підстилаюча земна поверхня (гірська чи рівнинна, лісова чи степова). Майже вся територія України знаходиться в помірному кліматичному поясі, втім лише ділянка Південного берегу Криму знаходиться у субтропічному поясі [5].

Природні умови зумовили різноманітність фізико-географічних зон. Територія України знаходиться в межах наступних природних зон: мішаних лісів, широколистяних лісів, лісостеповій, степовій, Українських Карпат і Кримських гір. Рослинний світ України представлений різними формаціями лісів, степів, луків та боліт. У морях, річках та озерах розвинута водна рослинність. В Україні лісистість території складає приблизно 14%, найбільша її частка спостерігається в Українських Карпатах, Кримських горах та у зоні мішаних лісів. Велика різноманітність природних умов та їх

взаємодія в основному сприяють розвитку рекреаційної аттрактивності на території України.

Розрізняють 3 типи рекреаційних ресурсів: природні, соціально-економічні та історико-культурні. До природних ресурсів належать природні умови, явища та об'єкти, що є сприятливими для рекреації. До них належать оздоровчі та лікувальні фактори, які можуть бути задіяні для рекреаційної діяльності, насамперед ними є ліси, поверхневі та мінеральні води, лікувальні кліматичні місцевості, грязі, рекреаційні властивості гірських і передгірських ландшафтів, заповідні території [2].

В Україні знаходиться багато різноманітних природних рекреаційних ресурсів. Найкращі умови для рекреації наша країна має на берегах Чорного і Азовського морів, лиманах, водоймах і річках, в Українських Карпатах і Кримських горах. Майже вся територія нашої держави, включаючи навіть і Чорнобильську зону відчуження, має змогу стати значним міжнародним рекреаційно-туристським районом. Найбільш важливими рекреаційними ресурсами в Україні в наш час є пляжні, бальнеологічні, ландшафтні, кліматичні та спелеоресурси [4].

Основною причиною для виокремлення різноманітних регіонів, районування будь-якої частини планети чи окремої країни є її внутрішні особливості та відмінності одних територій від інших. Територія України не є винятком, природні умови зумовили ряд регіональних відмінностей, які дуже сильно відрізняються за рекреаційним використанням та потенціалом. Це все слугує для проведення рекреаційного районування України.

У рекреаційному районуванні території України є певна різноманітність щодо підходів та критеріїв виокремлення регіонів. Через деякі розбіжності авторів та їх суб'єктивні думки є відмінності у схемах рекреаційного районування, але майже кожен дослідник у своїх працях виділяє Карпатський та Кримський регіони, що яскраво підтверджує їх рекреаційну унікальність території та важливість у структурі туристичного господарства України. Також виділяються Приморський, Подільський, Волинський, Столичний, Придніпровський, Столичний, Наддніпрянсько-Слобожанський та Донецький регіони [6].

Природні умови та ресурси України зумовили її неоднорідність, тому більшість територій мають великі відмінності, що дуже сильно впливає на рекреаційну привабливість цих регіонів. Тому проаналізуємо основні особливості всіх рекреаційних регіонів України.

Кримський район є головним та найбільш унікальним рекреаційним районом в Україні, який має міжнародне значення. Цей регіон має різноманітні та компактно розміщені ресурси, що добре забезпечують розвиток рекреаційних, лікувально-оздоровчих, екологічних і спортивних видів туризму. Саме Кримський регіон має у своєму складі Чорне й Азовське моря та систему Кримських гір, що є одним з основних факторів популярності регіону, жоден з інших районів не може більше похвастатись такою різноманітністю.

Карпатський регіон складається з Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей. Даний регіон є досить розвиненим і дуже перспективним у рекреаційному туризмі. Одним із основних туристичних ресурсів є його рельєф, а саме розташування на території району гірських масивів Карпат, Передкарпатської височини та Закарпатської низовини. Гарною відмінністю від інших регіонів є незалежність Карпатського регіону від сезонності, тут створені всі умови як для зимнього так і для літнього відпочинку.

До складу Приморського регіону входять Одеська, Миколаївська, Херсонська та Запорізька області. Розташування цього регіону на півдні України у безпосередній близькості до моря зумовлює особливий клімат, який є дуже сприятливим фактором для рекреаційної діяльності. Найбільш цінними рекреаційними ресурсами, що надає регіону виключної аттрактивності є Чорне та Азовське моря, які особливо у літній сезон приваблюють велику кількість туристів.

Подільський регіон складається з Вінницької, Тернопільської та Хмельницької областей. Рельєф Поділля вирізняється великими різноманіттями: пологі рівнини змінюються горбогір'ям і глибокими річковими долинами, які мають круті схили, яри та балки. Серед геологічних ресурсів Подільського регіону є унікальні спелеологічні ресурси є карстові печери, яких нараховується значна кількість.

До складу Волинського входять Волинська та Рівненська області. Волинський туристичний район знаходиться у межах зони мішаних і широколистих лісів, що визначає унікальність флори та фауни. Приблизно 32% території регіону вкрито лісами, що робить його найбільш залісненим рекреаційно-туристичним районом в Україні. На його території росте велика кількість лікарських трав, які разом з цінними лісами може використовуватися в санаторно-курортній діяльності для оздоровлення та лікування.

До складу Столичного регіону входять Київська, Житомирська та Чернігівська області. Він розташовується в зоні мішаних лісів та лісостепу. В регіоні переважає низовинний рельєф, густа річкова мережа, широкі річкові долини, заболочення та лісистість території. Помірно-континентальний клімат із стійким сніговим покривом дозволяє розвивати зимові види туризму, а велика кількість річок сприяє розвитку організації водного туризму.

Придніпровський регіон включає в себе Дніпропетровську, Кіровоградську та Черкаську області. Рельєф району виділяється певною різноманітністю та розташований в межах лісостепової й степової природних зон. Більшу частину правобережжя регіону займає Придніпровська височина, одним з гарних місць є Канівські гори, схили яких піднімаються над Дніпром. Ця територія є полого хвилястою рівниною, яка сильно розчленована долинами річок, балками та ярами.

Наддніпрянсько-Слобожанський рекреаційно-туристичний регіон включає в себе Полтавську, Сумську і Харківську області. Рекреаційний

потенціал даного залежить в значній мірі від унікальності розташування в межах трьох природних зон, що дуже сильно урізноманітнює його ресурси. Основними з них є гарні кліматичні умови і для зимових і для літніх видів відпочинку та мінеральні джерела державного значення.

До складу Донецького рекреаційно-туристичного регіону входять Луганська та Донецька області. Цей район розташовується в межах степової зони, ландшафти які дуже сильно змінені господарською діяльністю людини в регіоні. Поверхня є хвилястою рівниною, яка густо порізана річковими долинами, балками, ярами і у своєму складі має окремі пасма, кряжі та великі терикони, також Донецька область має вихід до Азовського моря [6, 7].

Отже, найбільш перспективними напрямками рекреації є АР Крим, морські курорти Одеської, Миколаївської, Херсонської та Запорізької областей, гірські курорти Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей, також природно виділяються Поліський та Подільський краї.

За результатами проведеної роботи були зроблені наступні **висновки**:

Були розглянуті основні природні умови України. Всі вони сприяють активному розвитку рекреаційної діяльності. На території України розміщені низовини, височини й навіть гори, також вона омивається двома морями з півдня. Клімат України є помірно континентальним, лише Південний берег Криму розташовується у межах субтропічного поясу. Україна розміщується в межах 6 фізико-географічних зон, що зумовило багатство природних об'єктів. Також наша країна має велику кількість водних, бальнеологічних, ландшафтних та спелеоресурсів. Велика різноманітність природних умов та їх взаємодія в основному підвищують аттрактивність регіонів України.

Рекреаційним районуванням України займалися багато науковців. Основні схеми, які зараз активно використовуються у різних дослідженнях, розробили Смаль І. В., Бейдик О. О., Покоłodна М. М., Заставний Ф. Д. і Масляк П. О. Рекреаційне районування проводиться з урахуванням декількох факторів, а саме рівня розвитку рекреаційних галузей в регіоні та ступеня туристського освоєння території, інтенсивності рекреаційно-туристичних потоків, характеру рекреаційної спеціалізації та спільності перспективного розвитку туристсько-рекреаційних районів України. Завдяки цьому у своїх працях вчені найчастіше виділяють наступні регіони: Кримський, Причорноморський, Карпатський, Подільський, Волинський, Столичний, Слобожанський, Центральний, Придніпровський та Донецький.

Кожен рекреаційний регіон України є унікальним, тому в більшості з них відрізняються пріоритетні напрямки рекреації. Кримському регіон приваблює туристів численними пляжами та прекрасними горами; Приморський регіон – піщаними пляжами та великою кількістю бальнеологічних ресурсів (особливо лікувальні грязі); Карпатський регіон – чарівними гірськими масивами та численними бальнеологічними ресурсами (особливо мінеральні води); Подільський регіон – мальовничими різноманітними ландшафтами та чудовими спелеоресурсами; Волинський регіон – гарними лісовими та водними ресурсами (особливо озера); Столичний регіон – лісовими, ландшафтними та водними ресурсами;

Наддніпрянсько-Слобожанський регіон – різноманітними ландшафтами та бальнеологічними ресурсами (мінеральні води); Придніпровський регіон – водними ресурсами та цікавими ландшафтами; Донецький регіон – морським побережжям та гарними ландшафтами.

Природничі пріоритетні напрямки рекреаційної спеціалізації на території України впливають на відмінності аттрактивності в її регіонах. Найвищий рівень природничої аттрактивності за свою унікальність та різноманітність має Кримський регіон. Завдяки своїм природним особливостям Приморський і Карпатський регіони мають високий рівень аттрактивності. Середній рівень природничої аттрактивності притаманний для Волинського та Подільського регіонів. До низького рівня аттрактивності належать Столичний та Наддніпрянсько-Слобожанський регіони. Найгірший рейтинг природничої аттрактивності мають Придніпровський і Донецький регіони, що пов'язано з напруженою екологічною ситуацією та невеликою кількістю дійсно привабливих природничих об'єктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бейдик О.О. Рекреаційна географія: навч.-метод. комплекс дисципліни / О.О. Бейдик. - К.: Обрії, 2007. - 96 с.
2. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреалогії та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. - К.: Палітра, 1997. - 305 с.
3. Заставний Ф.Д. Фізична географія України: Підручник для 8 класів серед. загальноосвіт. шк. — К. : Форум, 2000. — 239 с.
4. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навч. посіб. / П.О. Масляк. - К.: Знання, 2008. - 343 с.
5. Масляк П. О., Шищенко П. Г. Географія України: Пробний підручник для 8-9 класів середньої школи – К.: Зодіак-ЕКО, 1996. – 432 с.
6. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства: навчальний посібник / Н.О. Алешугіна, О.В. Барановська, М.О. Барановський, О.О. Зеленська, І.В. Смаль, І.М. Філоненко. – Чернівці: Вид-во ЧНТУ. – 492 с.
7. Стафійчук В.І. Рекреалогія / В.І. Стафійчук. - К.: Альтерпрес, 2006. - 263 с.

Науковий керівник кандидат географічних наук, доцент Давидов О.В.